

Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Sciences

Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 6, Sayı: 38, Haziran 2019, s. 202-213

ISSN: 2149-0821 Doi Number: <http://dx.doi.org/10.16990/SOBIDER.5019>

Dr. Öğr. Üyesi Cafer ÇARKIT

Gaziantep Üniversitesi Nizip Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi ABD ,
cafer_carkit_87@hotmail.com

2018 ORTAOKUL MEDYA OKURYAZARLIĞI DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMININ ELEŞTİREL DÜŞÜNME BAĞLAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Özet

İçinde bulunduğumuz çağda bilimsel ilerleme ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak modern insan gerek ana akım medya gerek sosyal medya karşısında yoğun bir ileti bombardımanına maruz kalmaktadır. Bu anlamda bireylerin sağlam bilgilere ulaşmaları zorlaşmakta doğru sonuçlara ulaşip sağlıklı yargılara varabilmeleri her geçen gün daha da güçleşmektedir. Bu durum karşısında ortaokul düzeyinde Medya Okuryazarlığı dersi günümüz modern bireylerine eleştirel düşünmenin öğretilmesi adına oldukça önem arz etmektedir. 7. Sınıf ve üzeri düzeylerdeki örgün eğitime devam eden öğrencilere uygulanan uluslararası bir sınav olan PISA'da başarı elde edebilmek amacıyla eleştirel düşünmenin öğretilmesi açısından da Medya Okuryazarlığı dersinin değeri günden güne artmaktadır. 7 ve 8. Sınıf düzeylerinde seçmeli ders olarak okutulan Medya Okuryazarlığı dersinin Öğretim Programı 2018 yılında güncellenmiş ve 2018-2019 eğitim öğretim yılı itibariyle dersler bu programın hedef kazanımları doğrultusunda yürütülmeye başlamıştır. Bu çalışmada 2018 Ortaokul Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı eleştirel düşünme bağlamında ele alınmış ve ikna teknikleri, propaganda yöntemleri, sorgulama becerisi gibi eleştirel düşünmenin temel unsurları bağlamında değerlendirilmiştir. Nitel araştırma deseninde planlanan çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır.

¹ Bu çalışmanın bir bölümü 4-6 Nisan 2019 tarihlerinde Gaziantep Üniversitesinde düzenlenen Uluslararası Sanat ve Estetik Sempozyumunda sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Medya Okuryazarlığı, Öğretim Programı, Eleştirel Düşünme, Değerlendirme

THE EVALUATION OF 2018 SECONDARY SCHOOL MEDIA LITERACY COURSE CURRICULUM IN THE CONTEXT OF CRITICAL THINKING

Abstract

Due to scientific progress and technological developments, modern man is exposed to a massive message bombardment in the face of both mainstream media and social media. In this sense, it is becoming more difficult for individuals to reach sound results and to reach right and healthy judgments. In this case, Media Literacy course at secondary level is very important for teaching contemporary thinkers to critical thinking. In order to achieve success in PISA, which is an international examination applied to students attending formal education at Grade 7 and above, the value of Media Literacy is increasing day by day in order to teach critical thinking. The Curriculum of the Media Literacy course, which was taught as an elective course in grades 7 and 8, was updated in 2018 and the courses started to be conducted in the 2018-2019 academic year in line with the objectives of this program. In this study, the 2018 Middle School Media Literacy Curriculum was discussed in the context of critical thinking and evaluated in the context of the basic elements of critical thinking such as persuasion techniques, propaganda methods and questioning skills. Document analysis method was used in the study planned in the qualitative research design.

Key Words: Media Literacy, Curriculum, Critical Thinking, Evaluation

GİRİŞ

Gelişen teknoloji ile birlikte bilişim çağının yaşandığı günümüzde, modern birey gerek ana akım medya gerek sosyal medya üzerinden adeta bilgi bombardımanına maruz kalmaktadır. Bu süreçte bireylerin sağlıklı ve doğru bilgilere ulaşmaları her geçen gün daha da zorlaşmakta ve medya okuryazarlığı kavramı önem kazanmaktadır. Genel olarak medya okuryazarlığı kavramı üzerinde anlaşılmış bir tanım olmasa da bu anlamda çeşitli tanımların yapıldığı görülmektedir. Aufderhedie (1993)'ye göre medya okuryazarlığı medya üzerinden çeşitli şekillerde sunulan mesajlara ulaşip onları analiz etme ve değerlendirme yetisidir. Considine (1999)'ye göre medya okuryazarlığı hayat boyu devam eden eleştirel bir süreçtir. Glister (1997)'e göre ise medya okuryazarlığı medya araçlarının doğası ve tekniği ile toplum üzerindeki etkisi konusunda bireylerin eleştirel bir tutum içerisinde olma biçimleridir. Bu tanımlardan hareketle medya okuryazarlığının sözlü, sözsüz ve görsel medya kaynak ve iletilerinin düzenlenmesinde bir takım becerilerin kullanılmasını gerekli kıldığı ifade edilebilir. Bu becerilerin temelinde ise şüphesiz eleştirel düşünme yatmaktadır.

Eleştirel düşünme ve medya okuryazarlığı arasında sıkı bir ilişki vardır. Eleştirel düşünme üzerine yapılan tanımlar incelendiğinde medya okuryazarlığında kullanılan bir çok kavramın bu tanımlar içerisinde yer aldığı görülür. Örneğin Beyer (1987)'e göre eleştirel düşünme elde edilen bilgilerin doğruluk ve kesinliğinin değerlendirilmesidir. Paul ve Elder (2013)'e göre eleştirel düşünme, bireylerin özerk olabilmelerine olanak tanıyan bir düşünme

biçimidir ve bu yolla kazanılan bilgiler sorgulanmakta, değerlendirilmekte böylece yeni ve alternatif düşünceler oluşturulmaktadır. İpşiroğlu (2002)'na göre ise eleştirel düşünme problemlerin özüyle ilgilenmektedir. Onları farklı yönlerden inceleyen eleştirel düşünme ile problemlerin çözümü üzerine odaklanılmaktadır. Bu doğrultuda medya okuryazarlığı kavramının eleştirel düşünme temelinde ele alınan bir kavram olduğu ifade edilebilir. Binark ve Gencel Bek (2010)'e göre kavram eleştirel medya okuryazarlığı olarak ele alınmalıdır. Eleştirel medya okuryazarlığı kavramı medya sektöründe kültürel içeriklerin üretilme şartları ve sürecini, gündelik hayatın içerisinde bu içeriklerin yerini ve medya kullanım uygulamalarının insanların bilinç dünyasında oluşturduğu etkileri ortaya çıkaran somut pratikler çerçevesinde değerlendirilmelidir. Ancak bu şekilde ele alındığı zaman medya okuryazarlığı gündelik hayatın her aşamasında yer alır ve yaşanır kılınabilir.

Öğrencilerin medyaya karşı eleştirel bir tutum alabilmelerinde medya ve medya içeriklerinin temel özelliklerini bilmeleri oldukça önemlidir. Medya okuryazarlığının temel ilkeleri olarak adlandırılacak bu ilkeleri Thoman (2003) şu şekilde sıralamaktadır:

- Medya sektörünün temel amacı kazançtır.
- Bütün medya iletileri yapılandırılmıştır.
- Medya iletilerinde kendi kuralları olan yaratıcı bir dile yer verilir.
- Medya iletileri farklı kişilerce başka başka deneyimlenebilir.
- Değerler ve bakış açıları medya içerisinde kullanılır.

Öğrencilerin medya okuryazarlığı kavramını içselleştirip iyi bir medya okuryazarı olabilmelerinde bu temel ilkeleri tanımaları gerekmektedir. Bununla beraber medya okuryazarlığı belli becerilerin edinilmesini de gerekli kılmaktadır. Potter (2005)'e göre bu beceriler:

- Medya endüstrisinin tanınması,
- Medya içeriklerini üretenlerin bu içerikleri üretirken anlaştıkları uzlaşımın bilinmesi,
- Medya sektörünün izleyicilere bakış açısının bilinmesi,
- Medyanın bireyler üzerindeki etkilerinin bilinmesidir.

Potter (2005) tarafından sıralanan bu beceriler bireylerin eleştirel düşünme yetilerini kullanmalarını zorunlu kılmaktadır. Bireyler ancak eleştirel bir tutum ile medya kültürünü sorgular ve belli çıkarımlara ulaşabilir. Bu anlamda eğitim ortamlarında Medya Okuryazarlığı dersleri eleştirel düşünme becerisinin kazandırılıp kullanılmasına olanak verecek şekilde planlanmalı ve yürütülmelidir. Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programları eleştirel düşünmenin temel unsurlarını barındırmalı ve kazanımlarında bu unsurlara yer vermelidir.

Medya Okuryazarlığı dersi sadece çocuk veya gençlerin medyanın olası tehlikelerine karşı korunması olarak algılanmamalıdır. Bu algı dersin perspektfini daraltmakta öğrencilere bu geniş medya kültürü içerisinde sadece savunma rolü vermektedir. Kellner (2002)'e göre medya okuryazarlığının sadece çocukların veya gençlerin medyanın zararlı etkilerine karşı korunması şeklinde sınırlanması başat ideolojinin sorgulanmasına olanak tanımamaktadır. Bu

durum medyanın uzun ve kısa dönemli etkilerinin karşılaştırılıp değerlendirilmesini engellemektedir. Oysa medya okuryazarlığı ile onlara asıl kazandırılması gereken davranış medya farkındalığıdır. Bu farkındalık bağlamında bireyin bu geniş medya kültürü içerisinde aktif bir katılımcı olmasıdır. Bu durum yalnız eleştirel bir düşünme anlayışı ile başarılabilir. Demokratik anlayış içerisinde güçlü bireyler yetiştirilmesi ancak bu şekilde sağlanabilir. Bireylerin, medyayı yaşamlarını zenginleştirip gelişimlerini desteklemek bağlamından kullanımı bu yolla kazandırılabilir.

Avrupada son kırk yıl içerisinde medya okuryazarlığı kavramı üzerinde durulsa da Türkiye de medya okuryazarlığının eğitim hayatına girmesi 2006 yılında MEB Talim ve Terbiye Kurulunda İlköğretim Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'nın kabul edilmesiyle olmuştur. 2006-2007 eğitim öğretim yılında 5 ilde (Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Erzurum) pilot uygulaması yapılan ders 2007-2008 eğitim öğretim yılında bütün yurtta ilköğretim ikinci kademedeki seçmeli ders olarak okutulmaya başlanmıştır. 2018 yılında çağın gereksinimlerine göre öğretim programlarının güncellendiği süreçte Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı da güncellenmiş ve Sosyal Bilimler seçmeli ders listesinde Medya Okuryazarlığı dersi 7 ve 8. Sınıflar düzeyinde haftada 2 ders saati olarak yerini almıştır.

Bu araştırma 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programının eleştirel düşünme bağlamında değerlendirilmesine odaklanmaktadır. Programda yer alan temel beceriler eleştirel düşünmenin temel unsurları bağlamında incelenmekte ve değerlendirilmektedir. 2018 Medya Okuryazarlığı Öğretim Programında medya endüstrisi, eleştirel düşünme becerileri ve medya kültürü üretim becerilerinin hangi boyutlarıyla yer aldığı kavramsallaştırılmaya çalışılmaktadır. Böylelikle Medya Okuryazarlığı derslerinin sadece çocuğu medyanın olumsuz etkilerinden koruma olarak görülen geleneksel anlamından uzaklaşıp bireyin etrafını kuşatan geniş medya kültürünün ve kavramlarının bir katılımcısı ve müdahili olmasının yolunun açılmasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Problem Cümlesi:

2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'nda eleştirel medya kültürüne ait kavramlar hangi boyutlarıyla yer almaktadır?

Alt Problemler

- 1- 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'nda eleştirel düşünmeyle ilişkili kazanımların dağılımı nasıldır?
- 2- 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'nda medya endüstrisi hangi boyutlarıyla yer almaktadır?
- 3- 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'nda eleştirel düşünme becerileri hangi bağlamlarda yer almaktadır?
- 4- 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'nda medya kültürü üretim becerileri hangi boyutlarda yer almaktadır?

YÖNTEM

Araştırmanın yöntemini, kullanılan araştırma modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanması ile verilerin tanımlanması oluşturmaktadır.

2.1. Araştırma Modeli

Çalışma nitel araştırma yönteminde desenlenmiştir. Nitel araştırmalarda algı ve olaylar doğal ortamlarında gerçekçi ve bütüncül bir bakış açısıyla değerlendirilir ve süreçte gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemleri kullanılır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Nitel araştırmalarda ele alınan kavramlar ve ulaşılan sonuçlar birbiriyle karşılaştırılarak bir bütünlük oluşturup oluşturmadıkları incelenir yine sunulan içerik ile ulaşılan bulguların tutarlılık durumları değerlendirilir (Maxwell, 1992). Bu çalışmada 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ‘doküman incelemesi’ yoluyla incelenmiştir. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187). Yapılan doküman incelemesi neticesinde elde edilen bulgular eleştirel düşünme bağlamında değerlendirilmiştir. Ulaşılan kavramların sunulan içerikle tutarlılık gösterip göstermediği tartışma bölümünde değerlendirilmiştir.

2.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı olup örneklem seçimi yapılmamıştır.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmada veriler doküman incelemesi yöntemi ile toplanmıştır. Doküman incelemesinin belli adımlar çerçevesinde gerçekleştirilir. Forster (1995) bu adımları aşağıdaki şekilde sıralamaktadır.

Tablo 1. Doküman incelemesi aşamaları

Sıra	Aşamalar
1.	Dokümanlara ulaşılması
2.	Orijinalliğin kontrolü
3.	Dokümanların anlaşılması
4.	Verilerin analizi
5.	Verilerin kullanılması

Bu çalışmada yukarıda ifade edilen adımlar izlenmiştir. Bu amaçla araştırma ile ilgili kavramlar fişleme yöntemi ile belirlenmiş ve temalandırılmıştır. “Nitel araştırmada doküman incelemesi tek başına bir veri toplama yöntemi olabileceği gibi diğer veri toplama yöntemleri ile birlikte de kullanılabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187). Çalışmada doküman incelemesine tek başına bir veri toplama aracı olarak yer verilmiştir.

2.4. Verilerin Tanımlanması

Araştırmacı tarafından tüm veriler bilgisayar üzerinde yazılı hale getirilmiştir. Elde edilen verilerin analizinde, nitel araştırma yöntemlerinden içerik analiz kullanılmıştır. “Bu yaklaşıma göre, araştırmacılar toplanan verileri açıklayabilecek kavramlar ile bu kavramlar arasındaki ilişkilere ulaşmaktadır” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 227). İçerik analizinde tümdengelimci bir yol izlenir ve araştırmacı öncelikli olarak çalışmanın konusu ile alakalı kategori ve temalar geliştirir (Özdemir, 335). Bu çalışmada, veriler araştırma sorularının

ortaya koyduğu temalara göre düzenlenmiş; araştırmının alt problemleri çerçevesinde tanımlanmış ve yorumlanmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde içerik analizi neticesinde ulaşılan bulgular araştırma soruları bağlamında düzenlenmiştir.

Tablo 2 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programının Eleştirel Düşünmeyle İlişkili Kazanım Dağılımı

Sıra No	Öğrenme Alanı	Kazanım Sayısı	Eleştirel Düşünmeyle İlişkili Kazanım Sayısı
1.	Birey Toplum ve Medya	4	2
2.	Katılım Ortamı Olarak Medya	4	1
3.	Bilgi Kaynağı Olarak Medya	4	1
4.	Eğlence Kaynağı Olarak Medya	4	2
5.	İkna Aracı Olarak Medya	4	2
Toplam	5	20	8

Tablo 1'e göre Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı 5 öğrenme alanında toplan 20 kazanım esasına göre yapılandırılmıştır. Programda:

1- "Birey Toplum ve Medya" öğrenme alanına yönelik 4 kazanımın yer almaktadır. Bu kazanımlarla medyanın birey ve toplum üzerindeki etkilerinin çözümlenmesi amaçlanmaktadır. Bu kazanımlardan;

- "Medyanın, kendi hayatındaki yerini kavrar.",
- "Medya okuryazarlığı kavramını ve bu kavramın kendisi için önemini bilir."

Kazanımları eleştirel düşünmeyle ilişkilendirilebilir.

2- "Katılım Ortamı Olarak Medya" öğrenme alanına yönelik 4 kazanım bulunmaktadır. Bireylerin medya kullanım hakları ve sorumlulukları ile medya içeriklerine yönelik duyarlılık oluşturmak bu öğrenme alanı kazanımlarının hedeflerini oluşturmaktadır. Bu kazanımlardan:

- "Beğendiği veya sorunlu gördüğü medya içeriklerine ilişkin duyarlı davranır."

Kazanımı eleştirel düşünmeyle ilişkilendirilebilir.

3- "Bilgi Kaynağı Olarak Medya" öğrenme alanına yönelik 4 kazanım bulunmaktadır. Medya ortamında doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmada kullanılacak stratejiler ile hedef kitleye uygun medya içeriği oluşturmak bu alanda öğrencilere kazandırılmak istenmektedir.

- "Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmanın önündeki engelleri fark eder."

Kazanımı eleştirel düşünmeyle ilişkilendirilebilir.

4- “Eğlence Kaynağı Olarak Medya” öğrenme alanına yönelik 4 kazanım yer almaktadır. Bu kazanımlarla kültür endüstrisi olarak medyanın öneminin kavranması ile eğlence amacı ile seçilen medya içeriklerinin çözümlenmesi amaçlanmaktadır.

- “Kültür endüstrisi olarak medyanın yerini ve işlevlerini tartışır.”
- “Eğlence amacı ile seçilen medya iletilerinin içerik ve biçim özelliklerini çözümler.”

Kazanımları eleştirel düşünmeyle ilişkilendirilebilir.

5- “İkna Aracı Olarak Medya” öğrenme alanına yönelik 4 kazanım bulunmaktadır. Medyanın ikna aracı olarak kullanılmasında kullanılan stratejilerin çözümlenmesi bu alanın hedeflerini oluşturmaktadır.

- “İkna etme tekniklerini göz önüne alarak reklamları çözümler.”
- “Medyada karakterlerin (kahramanların) kullanımını değerlendirir.”

Kazanımları eleştirel düşünmeyle ilişkilendirilebilir.

Tablo 3. 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı İçerik Analizi Neticesinde Elde Edilen Kod ve Kategoriler

Kategori	Kodlar
Medya Endüstrisi	Medya olgusu, medyanın değişimi, medyanın dönüşümü, medya okuryazarlığı, medya araçları, medya iletileri, insan hakları, sorumluluk, etik, mahremiyet, kültür endüstrisi, yaratıcı fikir, yenilikçi fikir, tüketme, üretim, etkililik paylaşım, katılım ortamı, bilgi kaynağı, eğlence kaynağı, ikna aracı, medya meslekleri, medya okuru, medya yazarı, trolleme, siber zorbalık, gazete, televizyon, internet, izleyici kitlesi, medya imkanı
Eleştirel Düşünme Becerileri	Sorgulama, değerlendirme, ikna, karar verme, ön yargıları fark etme, bakış açıları, klişeleri fark etme, araştırma, arabuluculuk, kalıplaşmış yargılar, toplumsal cinsiyet rolleri, vergi bilinci, emek israfı, farklılıklara saygı, estetik, özgüven, uzlaşma, kriz yönetimi, öz kontrol, problem çözme, agnotoloji, reklam çözümlenme
Medya Kültürü Üretim Becerileri	Moda üretimi, marka üretimi, müzik üretimi, oyun üretimi, medya içeriği üretimi, video üretimi, medya iletileri üretimi

Tablo 2’ye göre medya endüstrisine yönelik 30 adet koda ulaşılmıştır. Programda medya endüstrisinin katılım ortamı, bilgi kaynağı, eğlence kaynağı ve ikna aracı olarak

öğrencilere kazandırılmasının amaçlandığı belirlenmiştir. Ayrıca medya meslekleri, medya araçları, medyanın insanlara sunduğu olanaklar, medya kullanımında etik davranışlar ile çağımızda medyanın değişim ve dönüşümü medya endüstrisi bağlamında programda yer alan temel kavramlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Eleştirel düşünme becerileri kategorisinde 22 adet koda ulaşılmıştır. Bu anlamda sorgulama, değerlendirme, karar alma, ön yargıları fark etme, klişeleri fark etme, agnotoloji, reklam çözümler, farklılıklara saygı 2018 Medya Okuryazarlığı Öğretim Programında öğrencilere kazandırılmak istenen temel eleştirel düşünme becerileri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Medya kültürü üretim beceriler kategorisinde 7 adet koda ulaşılmıştır. Bu anlamda medyanın moda, marka, müzik, oyun ve video gibi alanlarda kültürel üretim faaliyetinin olduğu ifade edilmiş ve öğrencilerden medya kullanımı yoluyla kendilerinin de süreçte bu üretime dahil olmaları amaçlanmıştır.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Günümüzde bireyler farklı medya kaynaklarından sınırsız sayıda medya iletilisine maruz kalmaktadır. Bu anlamda Medya Okuryazarlığı derslerinde öğrencilerin edindikleri beceri ve kazanımlar bu medya iletilerinin doğru bir şekilde anlaşılıp yorumlanabilmesi adına oldukça önem arz etmektedir. 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı bilinçli medya tüketicisi yetiştirebilmek adına 5 öğrenme alanında 20 kazanım üzerine yapılandırılmıştır. Kazanımlar genel olarak değerlendirildiğinde 8 kazanımın eleştirel düşünme ile ilişkilendirilebileceği tespit edilmiştir. “Medyadaki tüm bilgilerin taraflı ya da tarafsız, olumlu ya da olumsuz yönlerinin ayırdaya varılmasının temel yolu eleştirel bir biçimde okunması, eleştirel bir biçimde görülmesi, eleştirel bir biçimde duyulmasıyla olanaklıdır” (Kurt & Kürüm, 2010: 28). Bu çerçevede öğrencilerin hem medya kültürüne karşı eleştirel bir tutum almalarında hem de medya içeriklerini eleştirel bir bakış açısıyla çözümlenip, değerlendirip bir sonuca varmalarında eleştirel düşünme ile ilişkilendirilen bu kazanımların önemli bir rolü vardır.

Potter (2005)’e göre medya okuryazarlığı düşük seviye ve yüksek seviye medya okuryazarlığı olarak iki düzeyde ele alınmalıdır. Düşük seviyede medya okuryazarlığı medya içeriklerini tanıyıp izlemekken yüksek seviyede medya okuryazarlığı medya kaynaklarından gelen iletileri çözümlenmek, yorumlamak, tartışmak ve nihayetinde yeni medya iletileri yaratmaktır (Kurudayıoğlu & Tüzel, 2010). Bu doğrultuda yüksek seviyede medya okuryazarı olmanın koşulu eleştirel düşünme becerisinin medya okuryazarlığında etkili bir şekilde kullanılmasından geçmektedir. Programda yer alan “Eğlence amacı ile seçilen medya iletilerinin içerik ve biçim özelliklerini çözümler, medyada karakterlerin (kahramanların) kullanımını değerlendirir, ikna etme tekniklerini göz önüne alarak reklamları çözümler.” kazanımları yüksek seviyede medya okuryazarı yetiştirmek adına önemli görülmektedir. Çünkü sorgulama ve değerlendirme becerilerinin kullanılmasını zorunlu kılan bu kazanımlar öğrencilerin medya içeriklerine analitik ve yorumlayıcı bir bakış açısıyla yaklaşmalarını amaçlamaktadır.

Öğrencilerin medya iletileri karşısında duyarlı bir şekilde hareket etmeleri onlardan beklenen bilinçli bir vatandaşlık görevidir. Günlük hayat içerisinde ortaya çıkan toplumsal olayların, güncel problemlerin topluma aktarılmasında medyanın yüklenmiş olduğu görevin denetimi ancak demokratik değerleri edinmiş, sorumluluk sahibi, etkin ve eleştirel düşünen

bireyler aracılığıyla yapılabilir. Programda yer alan “Beğendiği veya sorunlu gördüğü medya içeriklerine ilişkin duyarlı davranır.” kazanımı hem eleştirel düşünme hemde sorumluluk sahibi aktif vatandaşlar yetiştirmeye hizmet etmekte böylece medya farkındalığı oluşmuş bireyler yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu durum toplumda medyaya karşı bir bilincin gelişip duyarlılık oluşmasına katkı sağlamaktadır. Böylelikle medyanın etkilerine karşı düşünen, sorgulayan ve harekete geçen bilinçli bir kitlenin yetiştirilmesi hedeflenmektedir. Deveci ve Çengelci (2008)’ye göre ancak bu becerileri kazanmış bireylerden oluşan bir toplum medyayı etkili bir biçimde kullanabilir.

Medya endüstrisi kavramı geniş bir yelpazeyi içerir. Öğrencilerin iyi bir medya okuryazarı olmalarında medya endüstrisini ve bu endüstri içerisinde yer alan kavramları anlayıp çözümlenmeleri gerekir. Medya metinlerinin gerçekte bir kurgu olduğu, meta değeri taşıdığı ve medya sektörünün kar yönelimli olduğu somut örneklerle öğrencilere kazandırılmalıdır (Binark & Gencel Bek, 2010). Ancak medya endüstrisi ve medya endüstrisinin amaçları hakkında fikir sahibi olan bireyler medya içeriklerine eleştirel bir yaklaşım sergileyebilir. Bu anlamda 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programında medya endüstrisi ile ilişkili 30 adet kod elde edilmiştir. Özellikle medya olgusu, medyanın değişimi, medyanın dönüşümü, medya araçları, medya iletisi, insan hakları, sorumluluk, etik, mahremiyet, kültür endüstrisi, tüketme, trolleme gibi medya endüstrisinin genel kavramları öğrencilere mutlaka kazandırılmalıdır. Medya endüstrisinin her zaman bir ticari kaygı içerisinde olduğu öğrencilere ifade edilmelidir (Kurudayıoğlu & Tüzel, 2010).

Eleştirel düşünme belli becerileri gerekli kılar. Kurnaz (2018) alanyazından yaptığı araştırmalar neticesinde bu becerileri, sorgulama, karşılaştırma, değerlendirme, yargılama, çözümlenme olarak sıralamaktadır. Eleştirel bir medya okuryazarından beklenen davranış medyayı akıllı, etkili ve sorgulayarak kullanmasıdır. Bu amaçla eleştirel bir medya okuryazarı bu süreçte eleştirel düşünmenin öğelerinden yararlanarak ve düşünmenin amacına bağlı olarak medya iletisini “neden izlemeliyim/ dinlemeliyim/ okumalıyım?” türünden sorularla mutlaka sorgulamalıdır (Kurt & Kürüm, 2010). Bu sorgulamayı gerçekleştirebilmesinin ön koşulu ise medya okuryazarının bu becerileri kazanmış ve kullanabilecek yetkinlikte olmasıdır. 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programında eleştirel düşünme becerileri ile ilişkili 22 adet kod elde edilmiştir. Sorgulama, değerlendirme, ikna, karar verme, ön yargıları fark etme, bakış açıları, klişeleri fark etme, araştırma, uzlaşma, kriz yönetimi, öz kontrol, problem çözme, agnotoloji, reklam çözümlenme gibi eleştirel düşünme ile ilişkili kavram ve beceriler Medya Okuryazarlığı dersi içerisinde öğrencilere kazandırılmalı ve bu becerileri kullanabilecekleri uygulama ve etkinlikler geliştirilmelidir. Aksi durumda bu beceriler sadece program boyutunda kalacak ve öğrenciler bu becerileri aktif olarak kullanamayacaktır.

Günümüzde öğrencilerin medya içeriklerinin zararlı etkilerinden korunmasına yönelik tasarlanan Medya Okuryazarlık programları iyi bir medya okuryazarı yetiştirmek adına yeterli görülmemektedir. Kellner (2002)’e göre bu durum başat ideolojinin sorgulanmasını engellerken Giroux (2000)’a göre öğrenciler medya metinlerini eleştirerek çözümlenmelidirler ama bununla yetinmeyip senaryo yazarak, video kullanarak, belgesel üretip yöneterek kendi kültürel metinlerini de oluşturabilmelidirler. Bu anlamda öğrenciler medyanın kültür üretim becerilerini edinmeli ve kullanmalıdırlar. 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programında medya kültürü üretim becerileri ile ilişkili 7 adet kod elde edilmiştir. Moda üretimi, marka üretimi, müzik üretimi, oyun üretimi, medya içeriği üretimi, video üretimi, medya iletileri üretimi olarak

sıralanan bu becerilerin Medya Okuryazarlığı dersinde öğrencilere kazandırılıp kendi kültürel medya içeriklerini oluşturmaları sağlanmalıdır. Hobbs (1998)'a göre teknolojinin gücü ancak öğrencilerin teknolojiyi kendi çalışmalarında kendi yararı için kullanmaları ile ortaya çıkar. Gençler ancak fotoğraf çekip, metinler yazıp, kamera önünde oynayıp, internet sayfalarını kendileri tasarlayarak eleştirel medya tüketicileri olabilirler. Programda yer alan bu becerilerin öğretmenlerin sınıf içi uygulamaları ile mutlaka hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Altun (2009), 2006 Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı'na yönelik yaptığı çalışmada ikna teknikleri, propaganda, bakış açısı, ön yargı, kalıp yargı ve sağlık bilincine yönelik konulara programda yer verilmediğini ifade etmiştir. İlgili kavramlar eleştirel düşünmenin temel unsurları olup 2018 Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programında ikna, bakış açıları, ön yargı ve kalıp yargılara yer verilmiştir. Propaganda ve sağlık bilincine yönelik kavramların programda yer almaması ise eleştirel düşünmenin öğrencilere kazandırılması adına bir eksiklik olarak görülmektedir.

2000 yılından bu yana her üç yılda bir yapılan ve uluslararası bir tarama araştırması olan PISA'da başarılı olmanın önemli bir koşulu öğrencilerin okulda öğrendikleri bilgileri günlük hayata aktarmalarının yanında eleştirel düşünme becerisine sahip olmalarıdır. 2015 yılında yapılan PISA araştırması sonuçlarına göre ülkemizin Fen Okuryazarlığı, Okuma Becerileri ve Matematik Okuryazarlığı alanlarının hepsinde dünya ortalamasının altında yer aldığı tespit edilmiştir. (Taş vd., 2015). “Öğrencilere uygulanan bu sınavda ülke olarak başarı elde edebilmemizin yolu öğrencilerimizi modern toplumun temel bilgi ve becerileri ile donatmak ve onlara her şeyden önce eleştirel düşünme becerisini kazandırmaktan geçmektedir” (Çarkıt, 2018: 6). Bu bağlamda medya okuryazarlığı programı ve dersleri bu becerinin kazandırılması için bir fırsat olarak görülmelidir. Öğretmenler programda yer alan ve eleştirel düşünmenin temel unsurları olan kavramların ve becerilerin öğrencilere kazandırılması için uygun öğrenme ortamları oluşturmalı ve bu becerilerin ölçme değerlendirilmesine ayrı bir önem vermelidirler.

KAYNAKLAR

- Altun, A.(2009). Eğitim Bilim Açısından Seçmeli Medya Okuryazarlığı Dersi Programına Eleştirel Bir Yaklaşım. *Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 10, Sayı 3, s. 97-109
- Aufderheide, P. (1993). “Media Literacy: A Report of The National Leadership Conference on Media Literacy.” Washington, DC, Aspen Institute.
- Beyer, B. K. (1987). *Practical Strategies for the Teaching of Thinking*. Boston: Allyn & Bacon.
- Binark, M. ve Bek, M.G. (2007). *Eleştirel Medya Okuryazarlığı: Kuramsal Yaklaşımlar ve Uygulamalar*. İstanbul: Kalkedon Yayınları
- Considine, D. (1999). Case FOR Media Literacy in Today's Schools http://medialit.org/reading_room/article368.html adresinden 22.01.2019 tarihinde alınmıştır.

- Considine, D. M. (2002). Media Literacy Across the Curriculum. http://www.mediawiz.us/sites/default/files/551_CIC_ML_Report.pdf adresinden 22.01.2019 tarihinde alınmıştır.
- Çarkıt, C. (2018). Ortaokul Türkçe Derslerinde Eleştirel Dinleme/İzleme Uygulamaları Üzerine Bir Eylem Araştırması. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Deveci, H., Çengelci, T. (2008). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarından Medya Okuryazarlığına Bir Bakış. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt:V, Sayı:II, s. 25-43.
- Forster, N. (1995). The Analysis of Company Documentation. C. Cassell ve G. Symon (Ed.), *Qualitative Methods in Organizational Research: A Practical Guide*. London: Sage.
- Gilster, P. (1997). *Digital Literacy*. New York: John Wiley & Sons.
- Giroux, H. A. (2000). *Impure Acts: The Practical Politics of Cultural Studies*. London: Routledge
- Hobbs, R. (1998). Medya okuryazarlığı hareketinde yedi büyük tartışma. (Bağlı, M, T, çev., 2004). *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37(1), 122-140.
- İpşiroğlu, Z. (2002). Eleştirel Düşünme Öğretilebilir mi? <http://www.felsefeekibi.com> adresinden 15.01.2019 tarihinde alınmıştır.
- Kellner, D. (2002). New media and new literacies: Reconstructing education for the new millenium. In L.A. Lievrouw and S. Livingstone (eds), *The Handbook of New Media: Social Shaping and Consequences of ICTs*. London: Sage. 90-104.
- Kurnaz, A. (2013). *Eleştirel Düşünme Öğretimi Etkinlikleri*. Konya: Eğitim Yayınevi
- Kurudayıoğlu, M., Tüzel, S. (2010). 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi. *TÜBAR*. XXVIII, s. 283-298.
- Kurt, A. A., Kürüm, D. (2010). Medya Okuryazarlığı ve Eleştirel Düşünme Arasındaki İlişki: Kavramsal Bir Bakış. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. Yıl: 2, Sayı: 2, s. 20-34.
- Maxwell, J.A. (1992). Understanding and Validity in Qualitative Research. *Harvard Educational Review*. 62, 979-1000.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(1), s.323-343.
- Paul, R., Elder, L. (2013). *Kritik Düşünce*. (Çev. Aslan, A.E., Sart, G.). Ankara: Nobel Yayınları.
- Potter, W. J. (2005). *Media Literacy*. (Third Edition.) CA: Sage Publications.
- Taş, U. E., Arıcı, Ö., Özarkan, H. B. ve Özgürlük, B. (2016). PISA 2015 ulusal raporu. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

http://pisa.meb.gov.tr/wpcontent/uploads/2016/12/PISA2015_Ulusal_Rapor1.pdf adresinden 14. 01. 2019 tarihinde alınmıştır.

Thoman, E. (2003). Skills and Strategies for Media Education. https://www.living-democracy.com/pdf/en/V4/V04_P03_U09_TM_9A.pdf adresinden 20.01.2019 tarihinde alınmıştır.

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.